

EUROPOS PARLAMENTAS: ISTORINIAI FAKTAI

Europos Parlamentas savo veiklą pradėjo kaip Europos anglių ir plieno bendrijos (EAPB) bendroji asamblėja – bendra trijų anuomet gyvavusių viršvalstybinių Europos Bendrijų asamblėja. Vėliau ji buvo pavadinta Europos Parlamentu. Bėgant laikui, ši institucija, kurios nariai nuo 1979 m. renkami tiesiogiai, pasikeitė iš esmės: asamblėja, kurios nariai būdavo skiriami, tapo renkamu parlamentu – pripažintu Europos Sąjungos politinės darbotvarkės formuotoju.

TEISINIS PAGRINDAS

- Pirmosios Sutartys ([1.1.1](#), [1.1.2](#), [1.1.3](#), [1.1.4](#), [1.1.5](#)),
- Sprendimas ir [Aktas](#) dėl Asamblėjos atstovų rinkimų remiantis tiesiogine visuotine rinkimų teise (1976 m. rugsėjo 20 d.), iš dalies pakeistas 2002 m. birželio 25 d. ir rugsėjo 23 d. Tarybos sprendimais
- Europos Sąjungos sutarties (ES sutarties) 14 straipsnio 2 dalis.

TRYS BENDRIJOS – VIENA ASAMBLĖJA

Įsteigus Europos ekonominę bendriją ir Europos atominės energijos bendriją, EAPB bendroji asamblėja buvo išplėsta ir apėmė visas tris bendrijas. 1958 m. kovo 19 d. naujoji asamblėja, kurią sudarė 142 nariai, pirmą kartą susirinko Strasbūre kaip Europos parlamentinė asamblėja. Nuo 1962 m. kovo 30 d. ji vadinama Europos Parlamentu.

NUO ASAMBLĖJOS NARIŲ SKYRIMO IKI PARLAMENTO RINKIMŲ

Iki pradėdant rengti tiesioginius rinkimus, Europos Parlamento narius skirdavo kiekvienos valstybės narės nacionaliniai parlamentai. Taigi visi EP nariai turėdavo dvigubą mandatą.

1974 m. gruodžio 9–10 d. Paryžiuje surengtoje aukščiausiojo lygio konferencijoje buvo nuspręsta, kad 1978 m. arba vėliau turėtų įvykti tiesioginiai rinkimai, o Parlamento buvo paprašyta pateikti naujų pasiūlymų dėl jo 1960 m. pirminės konvencijos projekto pakeitimo. 1975 m. sausio mėn. Parlamentas priėmė naują konvencijos projektą, kurio pagrindu valstybių ar vyriausybių vadovai, užglaistę nuomonių skirtumus, 1976 m. liepos 12–13 d. vykusiam posėdyje pasiekė susitarimą.

1976 m. rugsėjo 20 d. Briuselyje buvo pasirašytas Sprendimas ir Aktas dėl Asamblėjos atstovų rinkimų remiantis tiesiogine visuotine rinkimų teise. Aktą ratifikavus visoms

valstybėms narėms, jis įsigaliojo 1978 m. liepos mėn., o pirmieji rinkimai įvyko 1979 m. birželio 7–10 d.

PLĖTROS ETAPAI

1973 m. sausio 1 d. į Europos Bendrijas įstojus Danijai, Airijai ir Jungtinei Karalystei ([pirmasis plėtros etapas](#)), EP narių skaičius išaugo iki 198.

1981 m. sausio 1 d. prisijungusios Graikijos ([antrasis plėtros etapas](#)) parlamentas į Europos Parlamentą paskyrė 24 narius, kuriuos 1981 m. spalio mėn. pakeitė tiesiogiai išrinkti nariai. Antrieji tiesioginiai rinkimai vyko 1984 m. birželio 14–17 d.

1986 m. sausio 1 d. įvykus [trečiajam plėtros etapui](#), Parlamentą papildė 60 narių iš Ispanijos ir 24 nariai iš Portugalijos: juos paskyrė nacionaliniai šių šalių parlamentai, o vėliau pakeitė tiesiogiai išrinkti nariai. EP narių skaičius išaugo nuo 434 iki 518.

Po Vokietijos susivienijimo Parlamento sudėtis buvo pakoreguota siekiant atsižvelgti į demografinius pokyčius. Remiantis pasiūlymais, kuriuos Parlamentas pateikė [1992 m. birželio 10 d. rezoliucijoje](#) „Vienoda rinkimų tvarka: Europos Parlamento narių vietų paskirstymo sistema“, EP narių skaičius rengiantis 1994 m. birželio mėn. rinkimams išaugo nuo 518 iki 567. Po [ketvirtojo ES plėtros etapo](#) vietos naujosioms valstybėms narėms buvo nešališkai paskirstytos vadovaujantis minėtąja rezoliucija, o EP narių skaičius padidėjo iki 626.

Tarpvyriausybinėje konferencijoje, kurios posėdžiai visu 2000 m. laikotarpiu vyko Nicoje (Prancūzija), buvo nustatyta nauja vietų paskirstymo Parlamente tvarka. Ji buvo pritaikyta per 2004 m. Europos Parlamento rinkimus. Maksimalus EP narių skaičius buvo padidintas iki 732 (anksčiau jis siekė 700). EP narių iš 15-os „senbuvių“ valstybių narių vietų skaičius buvo sumažintas 91 vieta (nuo 626 iki 535). Likusios 197 vietos buvo proporcingai paskirstytos visoms ankstesniosioms ir naujosiomis valstybėms narėms.

2007 m. sausio 1 d. [į ES įstojus Bulgarijai ir Rumunijai](#), vietų skaičius Parlamente buvo laikinai padidintas iki 785, kad galėtų prisijungti EP nariai iš šių valstybių. Po 2009 m. rinkimų, vykusių birželio 4–7 d., vietų skaičius buvo sumažintas iki 736. Lisabonos sutartimi pagal ES sutarties 14 straipsnio 2 dalį nustatytas maksimalus EP narių skaičius – 751. Šis skaičius iki ateinančių rinkimų buvo laikinai padidintas iki 754: valstybėms narėms ratifikavus iš dalies keičiantį protokolą, kurį tarpvyriausybė konferencija priėmė 2010 m. birželio 23 d., prie 736 EP narių, 2009 m. birželio mėn. išrinktų 2009–2014 m. kadencijai, buvo pridėta dar 18. 2013 m. liepos 1 d. prie ES prisijungus Kroatijai, Parlamentą papildė 12 EP narių iš šios šalies (pagal [Akto dėl Kroatijos Respublikos stojimo sąlygų](#) 19 straipsnį išrinktų 2013 m. balandžio mėn.), o maksimalus vietų skaičius institucijoje laikinai padidėjo iki 766.

Rengiantis 2014 m. rinkimams bendras vietų skaičius buvo vėl sumažintas iki 751. Vietų paskirstymas buvo dar kartą peržiūrėtas (705 Parlamento nariai) atsižvelgus į Jungtinės Karalystės išstojimą iš Europos Sąjungos 2020 m. vasario 1 d. ([1.3.3](#)). Atsižvelgiant į demografinius pokyčius valstybėse narėse nuo 2019 m. rinkimų, remiantis Parlamento [2023 m. birželio 15 d. rezoliucijoje](#) pateiktu pasiūlymu, papildomai

paskirta 11 vietų. Galutinį sprendimą turi vieningai priimti Europos Vadovų Taryba ir tuomet reikia gauti Parlamento pritarimą.

LAIPSNIŠKAS ĮGALIOJIMŲ DIDĖJIMAS

Valstybių narių įnašus pakeitus Bendrijos nuosavais ištekliais (1.4.1.), pirmą kartą buvo išplėsti Parlamento biudžetiniai įgaliojimai, apibrėžti 1970 m. balandžio 22 d. pasirašytoje [Liuksemburgo sutartyje](#). Antroji sutartis tuo pačiu klausimu, kuria buvo sustiprinti Parlamento įgaliojimai, buvo pasirašyta [1975 m. liepos 22 d. Briuselyje](#) (1.1.2).

Remiantis 1986 m. vasario 17 d. [Suvestiniu Europos aktu](#), buvo sustiprintas Parlamento vaidmuo tam tikrose teisėkūros srityse (bendradarbiavimo procedūra), be to, buvo nustatytas reikalavimas gauti Parlamento pritarimą sudarant stojimo sutartis ir asociacijos susitarimus.

1992 m. vasario 7 d. [Europos Sąjungos sutartis](#), kuria buvo įsteigta Europos Sąjunga (ES) ir tam tikrose teisėkūros srityse pradėta taikyti bendro sprendimo procedūra bei į kitas sritis išplėstas bendradarbiavimo procedūros taikymas, žymėjo Parlamento, kaip vienos iš teisėkūros institucijų, veiklos pradžią. Šia sutartimi Parlamentui buvo suteiktas įgaliojimas tvirtinti Komisijos sudėtį. Tai buvo svarbus žingsnis užtikrinant Parlamento politinę kontrolę Europos Sąjungos vykdomosios institucijos atžvilgiu (1.1.3).

1997 m. spalio 2 d. [Amsterdamo sutartimi](#) išplėtus bendro sprendimo procedūros taikymą, ji pradėta taikyti daugumoje teisėkūros sričių. Be to, ji buvo pertvarkyta taip, kad Parlamentas ir Taryba tapo lygiateisėmis teisėkūros institucijomis. Nustačius, kad Komisijos pirmininko paskyrimui turi pritarti Parlamentas, sustiprėjo pastarojo turimi vykdomosios institucijos kontrolės įgaliojimai. Bendro sprendimo procedūros taikymo sritis buvo dar labiau išplėsta Nicos sutartimi.

[Nicos sutartis](#), kuria buvo iš dalies pakeista ES sutartis, Europos Bendrijų steigimo sutartis ir kai kurie su jomis susiję aktai, buvo pasirašyta 2001 m. vasario 26 d., o įsigaliojo 2003 m. vasario 1 d. Šios naujos sutarties tikslas buvo reformuoti ES institucinę struktūrą, kad ji galėtų atremti būsimosios plėtos iššūkius. Buvo sustiprinti Parlamento teisėkūros ir priežiūros įgaliojimai ir išplėstas balsavimas Taryboje kvalifikuota balsų dauguma – šią tvarką imta taikyti didesniai sričių skaičiui (1.1.4).

2007 m. gruodžio 13 d. [Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo \(SESV\)](#) (1.1.5) buvo dar vienas svarbus žingsnis išplečiant tiek balsavimo kvalifikuota dauguma Taryboje taikymą (naujas metodas taikomas nuo 2014 m. lapkričio 1 d. (ES sutarties 16 straipsnis)), tiek bendro sprendimo procedūros taikymą (nuo tada ji taikoma maždaug 45 naujose teisėkūros srityse). Vadinamoji įprasta teisėkūros procedūra tapo labiausiai naudojama sprendimų priėmimo procedūra: ji apėmė visas svarbias SESV politikos sritis (294 straipsnis (buvęs EB sutarties 250 straipsnis)). Taip pat sustiprėjo Parlamento vaidmuo rengiant būsimus sutarčių dalinius pakeitimus (ES sutarties 48 straipsnis). Be to, pagal Lisabonos sutartį (o prieš tai – pagal nesėkmingą Sutarties dėl Konstitucijos Europai projektą) teisiškai privaloma tapo [Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija](#), kurią 2000 m. gruodžio 7 d. Nicoje pasirašė Europos Parlamento, Komisijos ir Tarybos pirmininkai (4.1.2).

Po 2019 m. gegužės 23–26 d. Europos Parlamento rinkimų nebekilo abejonių, kad Parlamentas visapusiškai naudojasi ES sutarties 14 straipsnio nuostatomis, pagal kurias „Europos Parlamentas bendrai su Taryba vykdo teisėkūros ir biudžetines funkcijas. Jis vykdo politinės kontrolės ir konsultavimo funkcijas, laikydamasis Sutartyse nustatytų sąlygų. Jis renka Komisijos pirmininką.“

Neseniai atlikti tyrimai dėl Parlamento indėlio į augimą rodo, kad, taikant jo parengtus teisės aktus, – ir sykiu sustiprinant ES gyventojų bei įmonių teises, – prie ES BVP kasmet prisidedama daugiau nei vienu trilijonu EUR^[1]. Kitas reikšmingas šio indėlio šaltinis yra ES biudžetas (1.4.3)^[2]. Įrodymais ir ekspertinėmis žiniomis grindžiami teisės aktai paremiami [tyrimais ir praktiniais seminarais](#), kuriuos rengia penki teminiai skyriai, teikiantys aukšto lygio nepriklausomas ekspertines žinias, analizę ir politines konsultacijas komitetų, delegacijų, Parlamento pirmininko, Biuro ir generalinio sekretoriaus prašymu.

Ir per 2014 m., ir per 2019 m. rinkimus Europos politinės partijos (1.3.3) rinkėjams pristatė pagrindinius kandidatus į Komisijos pirmininko pareigas. Galima užtikrintai teigti, kad pagrindinio kandidato sistema išties padėjo padidinti rinkėjų aktyvumą Europos Parlamento rinkimuose.

2020 m. sausio 24 d. pasirašius [Susitarimą dėl Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės išstojimo iš Europos Sąjungos ir Europos atominės energijos bendrijos](#), Parlamentas pritarė Tarybos sprendimui dėl šio Susitarimo dėl išstojimo sudarymo (ES sutarties 50 straipsnio 2 dalis). 2020 m. sausio 29 d. surengtas balsavimas (621 balsas už ir 49 prieš) buvo ir paskutinis kartas, kai Parlamento posėdyje dalyvavo EP nariai iš JK, kuri iš ES išstojo 2020 m. vasario 1 d.

2021 m. balandžio 28 d. Parlamentas pritarė (SESV 218 straipsnio 6 dalies a punktas) [Europos Sąjungos bei Europos atominės energijos bendrijos ir Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės prekybos ir bendradarbiavimo susitarimo](#) sudarymui.

Kiti Parlamento rinkimai vyks 2024 m. birželio 6–9 d.

Šią faktų suvestinę parengė Parlamento Piliečių teisių ir konstitucinių reikalų teminis skyrius.

Udo Bux / Mariusz Maciejewski
11/2023

---

[1]Maciejewski M., *Contribution to Growth: Delivering economic benefits for citizens and businesses* („Indėlis į augimą: ekonominės naudos piliečiams ir įmonėms užtikrinimas“), Vidaus rinkos ir vartotojų apsaugos komiteto publikacija, Ekonomikos, mokslo politikos ir gyvenimo kokybės teminis skyrius, Europos Parlamentas, Liuksemburgas, 2019.

[2]Stehrer, R. et al., *How EU funds tackle economic divide in the European Union* („Kaip ES lėšomis kovojama su ekonomine atskirtimi Europos Sąjungoje“), Biudžeto komiteto publikacija, Biudžeto reikalų teminis skyrius, Europos Parlamentas, Liuksemburgas, 2020.

